

Nr 184.

Ankom till riksdagens kansli den 28 maj 1940 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande och nyttiggörande av vissa uppfinningar m. m.

(1:a avd.)

I proposition nr 228 har Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1940/41 under tionde huvudtiteln anvisa

- 1) till Statens uppfinnarnämnd: Administrationskostnader ett förslagsanslag av 33,000 kronor;
- 2) till Statens uppfinnarnämnd: Undersöknings- och försökskostnader ett reservationsanslag av 300,000 kronor;
- 3) till Exploatering av vissa uppfinningar ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;
- 4) till Ytterligare bidrag till uppfinnarekontoret ett anslag av 12,000 kronor.

Departementschefen har inledningsvis erinrat därom, att chefen för handelsdepartementet efter Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallat fem personer för att verkställa utredning i frågan om främjande och nyttiggörande av uppfinningar och tekniska uppslag av betydelse för folkförsörjningen och försvarsberedskapen m. m. Utredningsmännen hava den 21 mars 1940 överlämnat ett betänkande med förslag i ämnet.

De av utredningsmännen föreslagna åtgärderna äro följande, nämligen:

- 1) att en Statens uppfinnarnämnd inrättas, ävensom att i anslutning här till under tionde huvudtiteln anvisas

dels till Statens uppfinnarnämnd: Administrationskostnader å tilläggsstat för innevarande budgetår ett förslagsanslag av 8,000 kronor samt å riksstaten för budgetåret 1940/41 ett förslagsanslag av 30,000 kronor,

dels ock till Statens uppfinnarnämnd: Undersöknings- och försökskostnader å tilläggsstat för innevarande budgetår ett reservationsanslag av 500,000 kronor;

- 2) att under tionde huvudtiteln vidare anvisas för möjliggörande av exploatering av vissa uppfinningar å tilläggsstat för innevarande budgetår ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;

- 3) att det såsom bidrag till uppfinnarekontoret för budgetåret 1940/41 anvisade anslaget å 8,000 kronor höjes till 20,000 kronor och att alltså för nämnda budgetår anvisas ett tilläggsanslag för ändamålet å 12,000 kronor; samt

4) att lag utfärdas om ändrad lydelse av 9 § förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent, på sätt ett betänkanudet bifogat förslag i ämnet utvisar.

Vad först beträffar frågan om *inrättande av en statens uppfinnarnämnd* hava utredningsmännen anført, att nämndens uppgifter kunde sammanfattningsvis angivas vara att främja och nyttiggöra uppfinningar och tekniska uppslag, vilka med hänsyn till deras möjlighet att med erforderlig snabbhet och rimliga medel tillgodose aktuella behov vore av värde för försvarsberedskapen eller folkförsörjningen.

I fråga om nämndens organisation har det synts utredningsmännen lämpligt, att nämnden sorterade direkt under handelsdepartementet. Nämndens ledamöter borde förordnas av Kungl. Maj:t. Vidare borde till nämndens förfogande stå ett kansli.

För tillgodoseende av det med nämndens verksamhet förbundna medelsbehovet föreslå utredningsmännen, såsom förut omförmälts, anvisande dels av anslag till administrationskostnader, dels ock av anslag till undersöknings- och försökskostnader.

I avgivna yttranden hava utredningsmännens förslag tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Departementschefen har i nu berörda fråga för egen del anført följande.

Den främsta förutsättningen för framsteg på uppfinnarväsendets område är tekniskt-vetenskaplig forskning. Staten bidrager i olika former för främjande av arbetet härutinnan. Ehuru ytterligare åtgärder i detta syfte kunde vara förtjänta att övervägas skall dock denna fråga icke upptagas till behandling i förevarande sammanhang. Vid sidan av anordningar för främjande av den tekniskt-vetenskapliga forskningen synes det emellertid motiverat, att åtgärder vidtagas, vilka omedelbart avse att tillgodose och utnyttja uppfinnarverksamheten. Särskilt under nuvarande förhållanden synas skäl tala för, att för landet betydelsefulla tekniska uppslag och uppfinningar understödjas och tillvaratagas. Jag delar utredningsmännens mening, att behov av ekonomisk medverkan från statsmakternas sida här föreligger, ävensom att det måste anses ligga i samhällets intresse att sådan medverkan lämnas i avsevärt högre grad än för närvarande är fallet.

Vad angår de åtgärder, som nu lämpligen böra vidtagas, finner jag de skäl bärande, som av utredningsmännen anförts för inrättande av ett särskilt statligt centralorgan med ändamål att främja och nyttiggöra uppfinningar och tekniska uppslag av aktuell betydelse för försvarsberedskapen och folkförsörjningen. Den sålunda föreslagna statens uppfinnarnämnd har också tillstyrkts i samtliga de avgivna yttrandena. Även om alltför stora förväntningar kanske icke böra knytas till resultatet av en sådan nämnds arbete, torde densamma hava en given plats att fylla i vår beredskapsorganisation. Tiden för dess bestånd bör givetvis icke nu avgöras utan får bliva beroende på omständigheterna. Skulle erfarenheterna bliva gynnsamma, kan det måhända finnas anledning att låta den fortleva — om än kanske i förändrad form — jämväl efter återinträdande av mera normala tider. I varje fall torde, såsom utredningsmännen framhållit, nämnda erfarenheter få betydelse vid övervägande framdeles av stödåtgärder för uppfinnarverksamheten på längre sikt.

De uppgifter, som av utredningsmännen föreslagits skola ankomma på

nämnden, äro enligt min mening lämpligt avgränsade. Med anledning av de betänkligheter, som statens industrikommission härutinnan på ett par punkter uttalat, må först framhållas, att initiativ från nämndens sida till viss uppfinnarverksamhet givetvis icke bör tagas annat än i samförstånd med vederbörande statsinstitution. Att denna förutsättning måste fyllas följer av själva syftet med nämndens verksamhet. Industrikommissionens mening, att från nämndens arbetsuppgifter skulle undantagas åtgärder i exploateringssyfte, kan jag vidare icke dela. Det måste anses mindre tillfredsställande såväl ur uppfinnarens som ur nämndens egen synpunkt, om nämnden, sedan den efter undersökning blivit övertygad om nyttan av en viss uppfinning, skulle vara betagen rätten att medverka till dess exploatering på lämpligt sätt, jämväl i annan form än genom hänvändelse till viss statlig myndighet. Såsom utredningsmännen angivit nämndens befogenheter i förevarande hänseende synas några betänkligheter emot desamma icke behöva möta; ifrågavarande arbetsuppgift synes tvärtom som ett naturligt led anknyta till nämndens verksamhet i övrigt.

Till utredningsmännens förslag beträffande nämndens organisation och arbetssätt kan jag jämväl ansluta mig. Vad statskontoret anfört därom, att vid beslut i närvaro av allenast två ledamöter i nämnden dessa böra vara om beslutet ense, synes dock böra beaktas. Mot beräkningen av administrationskostnaderna — 30,000 kronor om året jämte högst 3,000 kronor för inventarieanskaffning — har jag ej något att erinra.

Vad angår de från flera håll uttalade önskemålen, att nämndens protokoll och handlingar skola betraktas såsom hemliga, delar jag uppfattningen angående angelägenheten av att sådana anordningar vidtagas, att uppfinnarna kunna med förtroende vända sig till nämnden. De åtgärder, som i detta syfte föreslagits av utredningsmännen, förefalla ändamålsenliga. I förevarande sammanhang må erinras om stadgandet i 9 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkning i rätten att utbekomma allmänna handlingar, att handlingar innefattande redogörelse för utredningar, experiment eller prov av naturvetenskaplig eller teknisk art, som myndighet låtit verkställa för det allmännas räkning, ej må utan myndighetens tillstånd utlämnas tidigare än tjugu år efter handlingens datum. I den mån härutöver skydd behöver beredas uppfinnarnämndens handlingar och protokoll, synas möjligheter härutinnan föreligga i tillfredsställande omfattning enligt 27 § samma lag.

Det torde vara nödvändigt räkna med, att de med nämndens undersöknings- och försöksverksamhet förenade kostnaderna komma att uppgå till ganska stora belopp. I avsaknad av närmare beräkningsgrunder anser jag mig emellertid böra förorda, att det av utredningsmännen för ändamålet föreslagna anslaget tillsvidare begränsas till 300,000 kronor. Med anledning av vad statskontoret anfört angående användningen av detta anslag må allenast framhållas, att det naturligtvis bör stå nämnden fritt att, om förhållandena därtill föranleda, förbinda statens medverkan vid undersökning och utprovning av viss uppfinning med återbetalningsplikt för uppfinnaren, för det fall att denne genom uppfinningen tillföres ekonomisk vinst. Någon skyldighet för nämnden i sådant hänseende synes emellertid ej böra föreskrivas.

Med hänsyn till den framskridna tiden torde någon medelsanvisning å tilläggsstat för innevarande budgetår icke böra upplagas vare sig för administrationskostnader eller för undersöknings- och försökskostnader. Då det emellertid är önskvärt, att nämnden kan träda i verksamhet snarast möjligt, synes hinder icke böra möta att, därest statsmakterna biträda vad jag här föreslagit och omständigheterna så medgiva, den föreslagna organisa-

tionen tillskapas redan under budgetåret samt erforderliga medel därvid bestridas såsom förskott å anslagen.

Anslaget till administrationskostnader torde, i enlighet med utredningsmännens förslag, böra erhålla natur av förslagsanslag. Till undersöknings- och försökskostnader bör ett reservationsanslag anvisas. Båda anslagen böra upptagas under tionde huvudtiteln.

Vad härefter beträffar frågan om *exploatering av vissa uppfinningar* hava utredningsmännen föreslagit, att ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor anvisas för ändamålet.

Beträffande utredningsmännens förevarande förslag har uttalande i avstyrkande riktning avgivits av statens industrikommission, varjämte kommerskollegium förklarar sig endast med tvekan kunna tillstyrka sagda förslag. Statskontoret har ansett det ifrågasatta anslagsbeloppet böra kunna väsentligt nedsättas. I övriga yttranden har förslaget tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Departementschefen har i förevarande avseende för egen del anfört följande.

Anslagsmedel, anvisade i direkt syfte att möjliggöra exploatering av uppfinningar, stå icke för närvarande till förfogande. Något formellt hinder att för jämväl sådant ändamål taga i anspråk vissa tillgängliga fonder och för tillgodoseende av speciella behov beviljade anslag — exempelvis manufaktur- och industrilånefonderna samt de under femte huvudtiteln upptagna anslagen till bekämpande av arbetslösheten — möter visserligen icke. Den praktiska betydelsen härav är dock ringa, beroende på dels syftet med ifrågavarande fonder och anslag, dels ock — jag tänker härvid särskilt på fonderna — gällande villkor i fråga om säkerhet, förräntning m. m. Vad angår de av kommerskollegium omförmälda anslagen till lån och subventioner till främjande av enskild företagsamhet, s. k. sociallån, äro dessa praktiskt taget helt förbrukade.

I den mån medel sålunda icke finnas disponibla eller tillgängliga medel icke lämpligen kunna användas i exploateringssyfte måste, såsom utredningsmännen framhållit, därest statsanslag önskas för exploatering av viss uppfinning, sådant anslag i det särskilda fallet begäras hos riksdagen. Uppenbart är, att under nyss angivna förutsättningar denna väg bör i regel komma till användning. Emellertid delar jag utredningsmännens uppfattning, att förfarandet härigenom understundom blir onödigt omständligt och tidsödande. Särskilt under nuvarande förhållanden förefaller det otvivelaktigt önskvärt, att Kungl. Maj:t beredes möjlighet till viss medelsanvisning utan riksdagens hörande för varje gång. Gränsen mellan de fall, som torde böra underställas riksdagen, och de, där Kungl. Maj:t skulle äga att själv besluta, måste givetvis bliva flytande. Den kommer ytterst att bestämmas av storleken av det anslag, som ställes till Kungl. Maj:ts förfogande för ändamålet, därvid naturligtvis jämväl förutsättes att Kungl. Maj:t icke skall äga investera medel i företag, som kunna antagas komma att framdeles ställa större anspråk på statskassan än som kunna tillgodoses inom anslagets ram. Den uppfinnarverksamhet, som bör på detta sätt främjas, torde i främsta rummet vara sådan, som avser försvaret eller folkförsörjningen. Emellertid förordar jag, att verksamhetsområdet icke ovillkorligt begränsas inom nu angivna ram, utan att Kungl. Maj:t medges fri prövningsrätt. Tydligt är att varje beslut om medelstilldelning från anslaget måste föregås av omsorgsfull under-

sökning genom vederbörande sakkunniga myndigheter och institutioner. Garantier torde härigenom vinnas för att endast sådana intressen tillgodoses från anslaget, som äro för landet av verklig betydelse.

Beträffande villkoren i övrigt för anslagets användning delar jag utredningsmännens uppfattning att Kungl. Maj:t bör erhålla möjligast fria händer. De bestämmelser, som av Kungl. Maj:t böra knytas vid tilldelning av medel från anslaget, torde få bli beroende på omständigheterna i det särskilda fallet. Statskontorets förslag, att, då bidrag lämnas, en viss villkorlig återbetalningsskyldighet alltid bör föreskrivas, kan jag därför ej förorda.

Vad angår anslagets storlek är det omöjligt att göra några förhandsberäkningar. Skall verklig nytta därmed vinnas, torde anslaget dock ej böra tillmätas alltför knappt. Det av utredningsmännen föreslagna beloppet, 3,000,000 kronor, förefaller vara väl avvägt. Jag tillstyrker en medelsanvisning av denna storlek. Efter samråd med chefen för finansdepartementet föreslår jag, att beloppet anvisas såsom reservationsanslag under tionde huvudtiteln. I anslutning till vad statskontoret uttalat synes någon medelsanvisning för ändamålet redan å löpande riksstat icke behöva ifrågakomma.

I fråga om ökat bidrag till uppfinnarekontoret hava utredningsmännen erinrat därom, att 1934 års riksdag på därom av Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade ett anslag å 8,000 kronor såom bidrag till ett uppfinnarekontor att upptagas i patent- och registreringsverkets stat. Kontoret har sedermera jämväl under följande budgetår erhållit bidrag av statsmedel med samma belopp som det första gången beviljade eller 8,000 kronor årligen. Beloppet har härvid anvisats såsom särskilt anslag under tionde huvudtiteln.

Utredningsmännen hava varit av den bestämda uppfattningen, att en av de viktigaste åtgärder, som kunde vidtagas för att stödja uppfinnarverksamheten och nyttiggöra densamma för samhället, är att möjliggöra ytterligare utveckling av uppfinnarekontorets verksamhet. Utredningsmännen hava funnit åtgärder i detta syfte så mycket mera nödvändiga, som det torde kunna förväntas, att genomförandet av de förslag, utredningsmännen i andra hänseenden framlagt, kommer att medföra ett ökat arbete för uppfinnarekontoret och pålägga detsamma ökat ansvar. Utredningsmännen hava sålunda förutsatt, att ett samarbete mellan den föreslagna uppfinnarenämnden och uppfinnarekontoret kommer att äga rum både på det sättet, att de uppfinnare, vilka önska patentskydd, hänvisas till kontoret för erhållande av råd och anvisningar i detta hänseende, och därigenom, att rekommendationer, som en uppfinnare till äventyrs kunde erhålla från uppfinnarekontoret, blir av värde vid nämndens bedömande av ärendet.

Utredningsmännen hava förordat att uppfinnarekontoret tilldelas ett ökat statsbidrag till sin verksamhet och hava i sådant avseende föreslagit ett anslag av 20,000 kronor. Utredningsmännen hava vidare förordat, att fordran icke uppställdes på visst minimibidrag från enskilt håll, vilket gällt såsom villkor för statsbidragets tillgodonjutande. Förslag till inkomst- och utgiftsstat har ansetts av uppfinnarekontoret årligen böra underställas Kungl. Maj:t för prövning och fastställelse.

Utredningsmännen hava i detta sammanhang ingått på frågan om viss

ändring i grunderna för sammansättningen av kontorets styrelse och på spörsmålet om riktlinjerna för kontorets fortsatta verksamhet.

Utredningsmännens förslag har i huvudsak tillstyrkts i samtliga yttranden.

Departementschefen har i nu berörda fråga för egen del anfört följande.

Utredningsmännens förslag om ökat statligt stöd åt uppfinnarekontoret har såsom nämnts vunnit gillande i samtliga i denna del avgivna yttranden. Då uppfinnarekontoret under en följd av år på ett efter vad det vill förefalla förtjänstfullt sätt skött sin verksamhet, synes det också mig önskvärt, att kontoret beredes möjlighet att fortsätta och utveckla rörelsen i den utsträckning omständigheterna föranleda. En förutsättning härför torde, särskilt då genom inrättandet av den föreslagna statens uppfinnarnämnd ökade krav lära komma att ställas på kontoret, få anses vara, att en ökning av statsbidraget kommer till stånd. Utredningsmännens förslag angående dettas beräknande finner jag lämpligt avvägt. Bidraget torde alltså böra utgå med 20,000 kronor om året, innebärande en höjning med 12,000 kronor.

Vad angår villkoren för bidragets åtnjutande biträder jag utredningsmännens förslag, att nuvarande fordran på visst minimibidrag från enskilt håll icke bibehålles samt att kontorets utgifts- och inkomststat årligen skall underställas Kungl. Maj:t för prövning och fastställelse. Med anledning av de synpunkter, vilka i yttrandena framkommit beträffande styrelsens sammansättning, förordar jag, att antalet styrelseledamöter utökas till sju med samma antal suppleanter, varigenom utrymme kan beredas dels för en representant för den industriella företagsamheten, dels ock för ytterligare en representant, utom den av utredningsmännen föreslagna, för svenska uppfinnareföreningen.

De personer, som anlita uppfinnarekontoret, äro, enligt vad utredningsmännen framhållit, till mycket stor del obemedlade eller mindre bemedlade. Det är att antaga, att förhållandet härutinnan blir oförändrat i fortsättningen. Då statsunderstödet icke bör få medföra någon illojal konkurrens med de privata patentombuden, förutsätter jag, att kontoret beträffande andra klienter än de nu nämnda icke tillämpar lägre taxor än som med hänsyn till besvär och kostnader kunna anses skäligen. Något förbud för kontoret att mottaga annat klientel än obemedlat eller mindre bemedlat synes däremot, bland annat med hänsyn till vad utredningsmännen anfört rörande den naturliga gränsdragning som från andra utgångspunkter under åren kunnat ske mellan de privata patentombudens och uppfinnarekontorets verksamhetsfält, icke böra meddelas.

För nästa budgetår har, såsom nämnts, redan av riksdagen beviljats ett anslag till uppfinnarekontoret av 8,000 kronor. Jag tillstyrker på grund av vad här anförts, att ett ytterligare anslag av 12,000 kronor nu begäres anvisat för ändamålet.

Utskottet.

Departementschefens förslag innebär, att en statens uppfinnarnämnd inrättas, vilken skulle hava till uppgift att främja och nyttiggöra uppfinningar och tekniska uppslag av aktuell betydelse för försvarsberedskapen och folkförsörjningen. Utskottet finner i likhet med departementschefen, att ett dylikt centralorgan särskilt under nu rådande förhållanden har en given plats att fylla i vår beredskapsorganisation. Utskottet anser sig böra tillstyrka det föreliggande förslaget men förutsätter, att frågan om nämndens bestånd och organisation efter återinträddande av mera normala tider kommer att bliva föremål för riksdagens prövning.

Mot nämndens nu ifrågasatta sammansättning och beträffande de uppgifter, som föreslagits skola ankomma på densamma, har utskottet intet att erinra. Ej heller har utskottet något att invända mot beräkningen av anslaget till administrationskostnader eller i fråga om den för nämndens undersöknings- och försöksverksamhet begärda medelsanvisningen.

I syfte att bereda Kungl. Maj:t möjlighet att utan riksdagens hörande för varje gång anvisa medel till exploatering av vissa uppfinningar har föreslagits att för ändamålet anvisas ett anslag av 3,000,000 kronor. Häremot vill utskottet icke framställa någon erinran.

Anslaget till uppfinnarekontoret har under en följd av år utgått med 8,000 kronor årligen. För att möjliggöra ytterligare utveckling av kontorets verksamhet föreslår departementschefen, att anslaget ökas för nästa budgetår med 12,000 kronor. Detta liksom departementschefens förslag i övrigt finner sig utskottet böra tillstyrka.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må för budgetåret 1940/41 under tionde huvudtiteln anvisa

a) till *Statens uppfinnarnämnd: Administrationskostnader* ett förslagsanslag av 33,000 kronor;

b) till *Statens uppfinnarnämnd: Undersöknings- och försökskostnader* ett reservationsanslag av 300,000 kronor;

c) till *Exploatering av vissa uppfinningar* ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor;

d) till *Ytterligare bidrag till uppfinnarekontoret* ett anslag av 12,000 kronor.

Stockholm den 28 maj 1940.

På statsutskottets vägnar:

PER GUSTAFSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Gustafsson* i Benestad, *Nilsson* i Malmö, *Oscar Olsson*, *Asplund*, *Bergström*, *Ström* i Lidköping, *Heiding*, *Carlström*, *Boman*, *Ekströmer*, *Sandorf* och *Ohlin*; samt

från andra kammaren: herrar *Jansson* i Falun, *Magnusson* i Skövde, *Törnkvist*, *Eriksson* i Stockholm, *Persson* i Falla, *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Andersson* i Södergård, *Bergström*, *Hansson* i Rubbestad, *Mårtensson* och *Bergvall*.